

Husk at leirilden både lyser og varmer!

Neste år skal regjeringen legge frem en ny Stortingsmelding om friluftsliv. På tross av at så vel Klima- og miljødepartementet som friluftslivets organisasjoner er tilfreds med den vi allerede har.

2015 skal også bli *Friluftslivets År*, hvor friluftslivets organisasjoner skal ha en rekke kampanjer, arrangement og markeringer. Et hovedmål er å «skape bevissthet om friluftslivets positive effekter for folkehelsen». Jeg tviler på om dette er en særlig lur vinkling.

For hva menes med «helse» i dag? Sosiallegen Per Fugelli har iherdig påpekt at propagandaen fra treningseksperter, idrettsfysiologer, kostholdsprofeter og personlige coacher skaper en oppfatning av helse som er direkte helseskadelig. Vår kropp blir fremstilt som et stadig truet *bekymringsfullt pleieobjekt*, som den enkelte har ansvar for – og skammes over, hvis ikke formen er perfekt. Finn Skårderud, ledende på området kropp og psykisk helse, mener at sunnhet stadig forveksles med den vakre, attraktive kroppen, som sågar fremstår som det synlige tegnet på menneskets *karakter*. Overflate erstatter dybde, skinn kommer i stedet for substans.

Vi har et nevrotisk forhold til helse og kropp, advarer Fugelli og Skårderud – to av mange. Noen blir livstruende syke av denne feilrettede kroppsfixeringen. Svært mange – særlig de unge – opplever egen kropp som stygg, utilstrekkelig og mangelfull. Dette å *bruke kroppen* blir fremstilt som en *gledeløs plikt* – å «trene» –, snarere enn spontan livsutfoldelse. Og når helse og sunnhet er noe vi skal *prestere*, da vil de flinke bli mer aktive, de med svakere forutsetninger faller fra. Hvorfor risikere å tape anerkjennelse og selvtillit gjennom å vise seg frem på arenaer hvor en ikke kan gjøre seg gjeldende?

Det er ille hvis friluftslivet blir knyttet til en helse-diskurs som i seg selv er syk. For friluftslivet rommer jo i seg selv en helt annen og mye sunnere kroppsforståelse. I naturmøtet er vår kropp ikke objekt men *subjekt*. Det er gjennom kroppen at vi møter verden. Naturen spiller på alle våre sanser og inntrykkene melder seg i en rytme som vi er skapt til å ta imot, og fyller oss med rike, gledefulle erfaringer. Friluftsliv handler om å *gjøre* noe med kroppen, *oppleve* med kroppen, ikke hvordan den ser ut, ikke dens medisinske status, ikke «betydning for folkehelsen».

Det paradoksale er at hvis vi i stedet løfter frem friluftslivets *egenverdier* – opplevelse av naturens storhet og skjønnhet, enkel livsstil, glederik allsidig utfoldelse, rom for refleksjon, frihet fra prestasjonskrav – da kommer nytteverdien folkehelse som en bonus. Og da mye sterkere! På samme måte som barns spontane lek i naturen har vist seg betraktelig mer helsebringende og utviklende enn organiserte tiltak for «trening».

Når dette å bruke kroppen blir det samme som trening, blir det viktige begrepet *helse* forminsket til å handle om teknikker for å forbrenne kalorier mer effektivt, få pulsen å slå raskere, lunger å puste dypere, hud å svette mer. For selvsagt er helse viktig. Ikke minst *psykisk* helse, siden halvparten av alle sykemeldinger sies å bunne i mentale problemer.

Undersøkelser viser at «naturbaserte fritidsaktiviteter» har den mest allsidig positive effekten på mental helse og opplevelse av livskvalitet. Vi får gode opplevelser som gir mye å gå på, når vi møter livets uunngåelige belastninger. Vi lærer gjennom naturmøte strategier for å takle motstand og motgang. Vi utvider tålegrensene. Enkle, avgrensede men meningsfulle handlinger, hvor vi lykkes hele tiden, gir selvtillit. Vi erfarer å være på høgde med de krav livsvilkårene stiller. Opplevelsen av å være i samklang med noe større enn oss selv – med naturen – bidrar til den enkeltes selvfølelse, ja åpner for eksistensielle og åndelige perspektiver.

Disse innsikter har gitt grunnlag for en ny teoridannelse og nye behandlingsformer, *økopsykologi*. Menneskets helse er avhengig av *meningsfulle relasjoner*, ikke kun til andre mennesker, men til hele miljøet, hvor fri natur har en særstilling. Naturens kvalitet og menneskets mentale helse er nært knyttet til hverandre. Ja – det moderne menneskets mentale krise og vår manglende evne til å takle de økologiske krisene er to sider av samme sak, og må løses samtidig, hevder man.

Da er det avgjørende i første rekke å verne om *naturens integritet*. Hvis friluftslivsorganisasjonenes representanter fremstiller natur som enda en treningsarena å løpe seg svett i, da banaliserer en hva friluftsliv dreier seg om, samtidig som en forvandler natur til *Die Norwegische Apparatlandschaft*, som Peter Wessel Zapffe en gang sa det. Og en bryter alliansen med naturvernet, som har gitt norsk friluftsliv sitt særpreg. I vår tradisjon har *naturopplevelsen* alltid vært det viktigste, underordnet mestring av aktiviteter og «betydning for folkehelse». Undersøkelser bekrefter at slik er det fortsatt.

*

Den blå-blå regjeringen skal altså lage en ny stortingsmelding om friluftsliv. Betyr dette at en ønsker noe *annet* med friluftslivet enn hva de forrige stortingsmeldingene har prøvd å tegne? Nemlig et enkelt, naturvennlig friluftsliv i hverdagen, som en del av folkelig væremåte; egen-organisert gjennom frivillighet men med støtte fra offentligheten?

Det finnes interesser som tjener på å splitte alliansen naturvern-friluftsliv! Noen politikere klager over at vi har for *mye vernet natur* i Norge, til hinder for «nyttigheter» som industri, veitraseer, gruvedrift, kraftlinjer, hytte- og boligbygging. Og ikke minst kommersiell turisme i de store sammenhengende naturområdene. Er dette grunnen til at en allerede har flyttet ansvaret for en av de viktigste lovene i naturvernet – Plan- og bygningsloven – vekk fra Klima- og miljøverndepartementet?

Et viktig motiv for naturvern har vært å sikre områder for friluftsliv. Er da strategien å fjerne friluftslivet fra naturvern-tankene, og i stedet knytte det til breddeidrett og folkehelse, slik at friluftslivet henvises til bestemte områder, tilrettelagt for formålet med mye anlegg og mange aktiviteter – for dermed å åpne mer uberørte naturområder for næringsutvikling? Uten at friluftslivet har grunn til å protestere? Hvis dette er riktig, er det enda mer skjebnesvangert ensidig å legitimere friluftsliv med folkehelse.

Vi må også passe på at politiske prosjektmakere ikke slår inn en kile som kløyver friluftslivets helhetlige og klasseløse preg. Noen fremstiller dem som søker naturopplevelser i fri natur som en privilegert elite med spesialiserte ferdigheter og eksklusive særinteresser: «Nikkersadelen». Mot disse kan en så stille «folk flest», som påstås å ønske mer skuterkjøring, sterkere påhengsmotorer, flere idrettsanlegg i naturen, men mindre av naturvern, for ikke å snakke om reguleringer og

«særnorske forbud». Dette kan i sin tur knyttes til oppfatningen at *markedet* er bedre egnet enn offentlige organer og frivillighet til å fordele godene bland befolkningen.

Det sistnevnte er jo en hovedtanke i den blå-blå politikken. Initierte kilder påstår at en hovedambisjon med stortingsmeldingen er å gi mer rom for «næringsutvikling» innen friluftslivet. Hva dette innebærer i praksis kan vi ane, når regjeringen allerede før stortingsmeldingen vil presse frem en «liberalisering» av loven om motorisert ferdsel i utmark...

*

I Friluftslivets år har de frivillige organisasjonene ansvar for å løfte frem kjerneverdiene i friluftslivet. Vi får håpe at de er oppgaven verdig, selv om paraplyorganisasjonen med det kravstore navnet *Norsk Friluftsliv* i virkeligheten rommer sprikende og motsatte interesser. Og på tross av at friluftslivet er uendelig mye bredere og rikere enn dets organisasjoner!

Kampanjer og spetakkel dreier seg ofte snarere om å lyse med sitt ytre enn å varme med sitt innhold. Men leirilden både lyser og varmer! Kan vente oss i *Friluftslivets år* også lysende og varmende rasteplasser for meningsfulle samtaler om hva som virkelig betyr noe, for oss, for våre barn, for Norge? Ja, for kloden – i en tid når vi mer enn før trenger samtaler om veien videre.

Bjørn Tordsson
Dr.scient, førsteamanuensis i friluftsliv, natur- og kulturveiledning
Høgskolen i Telemark